

Primers indicis fundacionals de la ciutat d'Ilerda en època republicana tardana

Des de la intervenció arqueològica de la plaça de Sant Joan realitzada l'any 1975 fins a l'aparició, la primavera de 2004, del primer tram de la muralla romana, s'han succeït diverses i significatives troballes d'època republicana tardana per tota la ciutat. Normalment es tracta d'abocaments de terra llençats sobre el terreny natural que en alguns casos s'han pogut relacionar amb petites restes constructives o dipòsits de difícil interpretació.

Al turó de la Seu Vella tenim restes arqueològiques d'aquest moment a la Suda (fase I i II), al vessant sud-est (INT-48) i davant de les grades majors de l'antiga canonja (INT-94). A la part baixa de la ciutat tenim nivells anteriors a August a la plaça de Sant Joan, plaça de la Paeria (INT-12), carrer del Carme (INT-3), carrer dels Bafarts (INT-46), carrer de la Democràcia (INT-101) i al carrer del Cardenal Remolins (INT-178).

Indicis arqueològics que demostren l'existència d'una intensa activitat ocupacional estesa per tot el turó de la Seu Vella i la part baixa propera al riu, des de començaments de segle I aC. Sens dubte es tractava d'una realitat anterior a la creació del *municipium* en època d'August (27-16 aC), que ja podia intuir-se de la lectura del text de Cèsar (*b.c.1* 37-38) relatiu a la batalla d'Ilerda (49 aC), on descriu una ciutat encerclada per muralles i amb un pont sobre el riu *Sicoris*.

Evidències arqueològiques que es poden relacionar amb les obtingudes en altres ciutats del nord-est peninsular, com és el cas de (*Baetulo*, *Iluro*, *Aeso*, *Ieso*), on la troballa de trams de muralla i evidències fundacionals de diversa naturalesa, com ara sitges o carrers ben datats, demostren l'existència d'un pla d'ordenació territorial que clouria amb la fundació i refundació de ciutats per tot el nord-est peninsular entre finals del segle II i començaments del segle I aC.

A Lleida, en canvi, cap dels nivells anteriors a l'època augustal podia relacionar-se amb un fet fundacional, tot i la seva evident significació. Ara, amb la troballa d'un petit però significatiu tram de la muralla al turó de la Seu Vella, ja podem parlar d'un projecte fundacional que encerclaria una àrea urbana que seria l'origen de la ciutat imperial d'Ilerda. Haurem d'esperar a localitzar nous trams del seu traçat per establir si es tractava d'un sistema defensiu, que des d'un primer moment va tancar les 22 hectàrees de superfície que

la ciutat romana tenia al segle II dC, o bé, d'un primerenc perímetre que encerclava el turó de la Seu Vella, protegint, potser, un petit enclavament militar (*praesidium*).

Per obtenir una bona datació dels nivells d'època republicana tardana (segle II i I aC), cal disposar d'un volum considerable de materials on poder comparar l'equilibri entre les importacions, les seves procedències i un estudi de la pròpia ceràmica local. Desgraciadament, i com passa en la major part de nivells d'aquest període històric de la ciutat (excepció feta de la INT-48 al vessant sud-est del turó), el volum de material és molt escàs. No obstant això, i gràcies a algunes absències significatives, podem concretar que els nivells de terra que omplien la rasa de la muralla i cobrien la primera filada del mur són anteriors a la meitat de segle I aC. La seva cronologia però, es pot ubicar en un període de temps molt ampli, que aniria des de finals de segle II aC i abraçaria tota la primera meitat de la següent centúria, essent aquest el període durant el qual s'aixecaria la muralla republicana tardana de la ciutat d'Ilerda.

L'ampliació de l'àrea excavada que s'està realitzant en aquests moments podria aportar noves dades o concretar les que tenim, tant pel que fa a les característiques de l'obra com als temps de la seva construcció.

El tram de muralla està localitzat a l'extrem sud-oest del turó, a pocs metres de la porta dels lleons que tanca el recinte de la ciutadella militar d'època moderna. Estava coberta per uns cinc metres de terra corresponent al farciment utilitzat per omplir el baluard.

Un cop assolit el nivell de la roca es va veure com la muralla romana havia aprofitat un canvi sobtat de nivell de la roca que correspon al límit natural del vessant sud-est del turó i per on passarien les muralles de tancament de l'alcassaba de medina *Larida*, les muralles cristianes que protegien el barri de la Suda i els murs exteriors de la ciutadella moderna.

De les característiques constructives de la muralla ben poca cosa podem dir ja que només es conserven els fonaments encastats contra un retall de la roca i la primera filada de la cara vista interior. Aquest primer tram de la muralla, de 2,5 metres d'amplada, està fet amb grans fragments de pedra sorrenca de mides molt irregulars arrancats de les vetes del turó sense cap tipus de repicat o treball. Tota aquesta maçoneria està unida i travada amb pedres més petites i argila. L'aspecte per la part exterior de la ciutat del primer tram de la muralla deuria ser força dolent i tot sembla indicar que es repetia en la primera filada que, per l'interior, formava part de la cara vista de la muralla. Desconeixem si a partir d'aquesta alçada la muralla seguia utilitzant el mateix tipus d'obra, o bé fou construïda amb blocs rectangulars ben tallats a les cares exteriors i farciment intern de pedres, com sembla que seria el més probable, si jutgem per les tècniques de construcció que hem vist utilitzar en edificis públics d'època augustal a la ciutat.

Semblant al tipus constructiu d'Ilerda podríem destacar el cas de les muralles de la ciutat romana d'*Aeso* (Isona-el Pallars Jussà), on els fonaments estan fets amb grans blocs de pedra calcària sense repicar.

Radicalment diferent seria el cas de la ciutat d'*Ilesso* (Guissona-la Segarra) amb una muralla aixecada amb grans blocs rectangulars molt ben treballats des dels seus fonaments.

Des dels primers anys de la conquesta musulmana es documenta una forta activitat constructiva sobre les primeres filades de la muralla romana que es tradueix en el desplaçament d'algun dels seus blocs per tal d'adequar-los als d'una nova construcció que podria ser fins i tot un nou llenç de muralla. D'aquesta observació es pot deduir que la muralla republicana deuria trobar-se totalment enderrocada en aquest punt de la ciutat després de varis segles d'abandó.

No sabem per quina raó, però, en un moment més avançat de l'època andalusina, la muralla es desplaça uns dos metres cap al vessant i s'abandona definitivament l'antic traçat. L'espai ocupat per la vella muralla romana s'utilitza d'àmbit de diverses construccions privades, i la nova o segona muralla andalusina es construeix en el lloc per on passaran

definitivament totes les fortificacions medievals i modernes del turó.

Aquesta nova muralla, potser del segle XI dC, que podeu veure a la dreta de la foto (figura 1), està construïda amb blocs rectangulars encoixinats que conserven les característiques traces de repicat dels picapedrers, l'encoixinat i els forats de subjecció de les tenalles. Es tracta dels materials de construcció d'un edifici d'època romana existent al turó saquejat per construir la nova muralla andalusina que tancava el recinte de l'alcassaba.

Com ha passat en altres excavacions del turó on hem recuperat nivells d'època republicana tardana i hem assolit el nivell de la roca natural, no hi ha, per ara, cap indicatiu d'ocupació anterior que pugui associar-se a l'existència de l'*oppidum* ibèric d'*Itirta*.

Xavier Payà Mercè

Secció d'arqueologia de l'Ajuntament de Lleida.

Fig. 1. Al centre de la imatge es veu la fonamentació de la muralla republicana tardana de la ciutat d'*Ilerda*. A la dreta de la imatge, la muralla andalusina construïda amb blocs encoixinats aprofitats d'una construcció d'època romana.